

เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ ตามทัศนะของเพลโตกับพุทธศาสนา

ชั้นทอง วิชาเดช *

บทคัดย่อ

ความคิดทางปรัชญาที่สำคัญซึ่งเป็นแก่นความคิดของเพลโตก็คือเรื่อง “แบบ (Form) หรือ มโนคติ (Idea)” แบบ หมายถึง สภาพที่มีอยู่จริง ดำรงอยู่จริงได้ด้วยตัวเอง เป็นศูนย์รวมของแบบทุกชนิด เช่น แบบของความงาม แบบของความดี แบบของคนและสัตว์ เป็นต้น และข้อสำคัญแบบเป็นแม่แบบ แม่พิมพ์ของสรรพสิ่ง สิ่งเฉพาะทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ที่เราพบเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ล้วนถ่ายแบบหรือถูกจำลองมาจากโลกแห่งแบบซึ่งอยู่เบื้องหลังโลกแห่งประสบการณ์ในฐานะเป็นสัจยะที่สำคัญ

ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ต้องก้าวไปให้ถึงในทัศนะของเพลโตก็คือการบรรลุสู่ “โลกแห่งแบบ” แต่เป็นแบบแห่งความดี และความสุสูงสุด เพราะนั่นเป็นสัจธรรมอันคงมั่นนิรันดร์

สำหรับพุทธศาสนาอธิบายว่า มนุษย์มาจากพรหมชั้นอภิสสระดังปรากฏในพระสูตรชื่อ

“อัครัญญสูตร” แต่เมื่อสาวลึกถึงต้นเค้าแห่งความเป็นมาของมนุษย์จะพบว่า พรหมชั้นอภิสสระที่มาจากมนุษย์ตามระยะความเสื่อมและความเจริญของโลก

ความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในทำนองสูง ๆ (เป็นพรหม) ต่ำ ๆ (เป็นมนุษย์) ล้วนเกิดจากจริยธรรมของปัจเจกบุคคล

Abstract

In Platonic philosophy the concept of “Form” or “Idea” is considered to be his cardinal and essential thought. It means the real state, self existing being and the centre of all kinds of form such as form of beauty, form of the good, form of men and form of animals. Moreover, form is model and source of all things and the individual things appeared in the empirical world which we all experience in daily life are copy or representation of the world of form existing as an important

essence beyond the empirical world.

Hence, according to Plato, the highest goal of human beings is the realization of "the world of form" which is form of the good and the highest happiness, for it is an eternal truth.

For Buddhism, human beings came from the Abhassara Brahma world as appeared in Agganna Sutta. However, when we deeply traced back to the origin of human beings, we found that Brahma in Abhassara world also came from human beings due to dissolution and evolution of the world.

The changes of human beings into the high evolution (Brahma) and low dissolution (human being) were indeed due to individual ethics.

เกริ่นนำ

จักรวาล (Cosmos) เริ่มต้นตั้งแต่เมื่อใด มีอะไรเป็นส่วนประกอบบ้าง? คำถามนี้ยังไม่สามารถระบุได้แน่ชัดหรือกำหนดแน่นอนจนเป็นที่ยอมรับร่วมกัน สายใยแห่งจักรวาลอันยาวนานมีสิ่งที่มีชีวิตก่อกำเนิดขึ้นมากมายหลายชนิดต่างเผ่าพันธุ์ วัฏจักรแห่งชีวิตดูเหมือนจะหมุนวนเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นลูกโซ่ การเกิดขึ้นของมนุษย์เป็นเพียงจุดเริ่มต้นหนึ่ง ณ ช่วงใดช่วงหนึ่งของสายใยจักรวาล ดังนั้น ทศนะเรื่องความเป็นมาของมนุษย์จึงแตกต่างกันออกไปเป็นเอกประการ หลากหลายแนวความคิด มุมมองของวิทยาศาสตร์กายภาพบอกว่า มนุษย์ประกอบด้วยวัตถุธาตุหลายชนิดรวมตัวกันขึ้น ในแง่ของมานุษยวิทยาบอกว่า มนุษย์มาจากสัตว์เซลล์เดียวแล้วค่อยๆ วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนสลับซับซ้อน

เช่นในปัจจุบัน มุมมองของศาสนาประเภทเทวนิยม (Theism) ได้ให้ทัศนะว่ามนุษย์มาจากการสร้างสรรค์ของพระผู้เป็นเจ้ามนุษย์ทุกคนเป็นสมบัติของพระองค์ ฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นฉายาของพระองค์ แต่ในทัศนะของศาสนาประเภทอเทวนิยม (Atheism) เช่น พระพุทธศาสนาระบุว่า มนุษย์เกิดจากเหตุปัจจัยตามกระบวนการของปัจจุสมุปบาท ซึ่งอธิบายว่าการกระทำของมนุษย์มีพื้นฐานมาจากวิชาคือความไม่รู้ (ignorant) เป็นผลให้เกิดการกระทำที่ประกอบด้วยกุศลและอกุศล แล้วเสวยผลแห่งกรรมอยู่เสมอ

เรื่องความเป็นมาของมนุษย์นี้ นักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ของกรีกโบราณคือเพลโต ก็ได้แสดงทัศนะเอาไว้เช่นกัน เป็นอีกมุมมองหนึ่งซึ่งแตกต่างจากแง่มุมของคนทั่วไป ปัญหาเรื่องเดียวกันนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเอาไว้ที่น่าสนใจทีเดียว บทความนี้จะนำเสนอความเป็นมาของมนุษย์ในทัศนะของเพลโตกับทัศนะของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นมุมมองทั้งสองคือ โลกตะวันตกใช้แนวคิดทางปรัชญาของเพลโตและโลกตะวันออกใช้มุมมองของพระพุทธเจ้าส่งผ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นหลัก

๑. ความหมายและความเป็นมาของ “มนุษย์”

คำว่ามนุษย์มีความหมายว่า สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง, คน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๘, หน้า ๖๒๘) จากนิยามความหมายนี้ทำให้เราเข้าใจว่า มนุษย์ก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง แต่มีความพิเศษแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่นๆ อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

ประการแรก มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่มีกับมนุษย์เท่านั้น การใช้เหตุผลทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่นโดยสิ้นเชิง

ประการที่สอง มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีจิตใจสูงเพราะมนุษย์มีกระบวนการพัฒนาทางจิตใจอย่างมีระบบ จนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรม

เหตุผลที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์เพราะสามารถใช้เป็นมือเครื่องตัดสินใจการทำงานของมนุษย์ได้ว่าถูกต้องหรือไม่เพียงใดตามทัศนะของเพลโตแล้วเหตุผลเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเหตุผลที่ถูกต้องนำไปสู่ความรู้ที่ถูกต้องด้วยนั่นคือ ความรู้ในเรื่องของ “แบบ (Form)” หรือความรู้ใน “มโนคติ (Idea)” นอกจากนั้นแล้วเหตุผลก็ยังเป็นเครื่องมือช่วยให้เรารับรู้ถึงความ เป็นมาของมนุษย์ซึ่งอยู่ในโลกแห่งแบบหรือมโนคติ

๑.๑ ความเป็นมาของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโต

เพลโต (Plato, พ.ศ. ๑๑๕-๑๙๖) เกิดที่กรุงเอเธนส์ มีชื่อเดิมว่า อาริสโตคลีส (Aristocles) บิดาของท่านชื่อว่า อาริสตอน (Ariston) สืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าโคดรัสผู้เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของเอเธนส์ มารดาของเพลโตมีชื่อว่า เพริกตีโอน (Pericteone) เป็นน้องสาวของชาร์มีเดส (Charmides) ซึ่งเป็นลูกพี่ลูกน้องกับครีเตียส (Critias) ชาร์มีเดสและครีเตียส ได้เป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลชุดสามสิบทรราช (Thirty Tyrants) หลังจากเอเธนส์พ่ายแพ้สงครามให้แก่สปาร์ตา ในปี พ.ศ. ๑๓๕

(พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๓๓), หน้า ๑๑๕-๑๒๐)

เพลโตได้รับแนวความคิดทางปรัชญาจากโสเครตีส (Socrates พ.ศ. ๓๓-๑๔๔) ผู้เป็นอาจารย์และได้พัฒนาแนวความคิดทางปรัชญาของอาจารย์มาเป็นระบบปรัชญาที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นของตนเอง แนวคิดทางปรัชญาที่สำคัญของเพลโตก็คือ แบบ (Form) หรือ มโนคติ (Idea) ซึ่งหมายถึง สถานะนามธรรมที่มีอยู่จริงได้ด้วยตัวเอง เป็นแม่แบบของสิ่งเฉพาะทั้งหลายที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดที่บุคคลหรือสังคมมุ่งบรรลุถึง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๐, หน้า ๔๕) แบบเป็นสิ่งที่ไม่ขึ้นอยู่กับการความคิดของมนุษย์ ไม่ใช่วัตถุแต่เป็นออสสาร (Immaterial Substance) เป็นสากลภาพคือ ภาพรวมของแต่ละสิ่ง เป็นต้นแบบหรือแม่พิมพ์ของความเป็นจริงทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในโลกมนุษย์ แบบไม่อาจรับรู้ได้ด้วยความรู้จากประสบการณ์ แต่จะเข้าถึงได้ด้วยปัญญา (สิวลีศิริไธ, ๒๕๓๕, หน้า ๓๖) แบบหรือมโนคติมีลักษณะดังนี้คือ (พิน ดอกบัว, ๒๕๓๒, หน้า ๑๔๑-๑๔๒)

๑. แบบเป็นสารัตถะ (Substance) คือสถานะที่สมบูรณ์ในตัวเอง อยู่เหนือปัจจัยปรุงแต่ง ไม่ถูกสร้างขึ้น แต่เป็นปัจจัยให้เกิดสิ่งต่าง ๆ

๒. แบบเป็นสิ่งสากล เช่น แบบของม้าก็ไม่ได้เจาะจงม้าตัวใดตัวหนึ่งแต่หมายถึงม้าทั่วไปนั่นคือ ความเป็นม้า

๓. แบบเป็นความคิดมิใช่สิ่งของหรือวัตถุที่จะพบเห็นได้ในที่ใดที่หนึ่ง แบบมิใช่เป็น

ความคิดในลักษณะที่คิดขึ้นมาเอง แต่ความคิดเรื่องแบบจะต้องเป็นความจริงด้วยตัวของมันเอง และมาจากโลกแห่งแบบ

๔. แบบแต่ละอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะสิ่ง และมีเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น เช่น คนมีจำนวนมากมายแต่แบบของคนมีเพียงหนึ่ง

๕. แบบไม่มีการผันแปรหรือเปลี่ยนแปลง คงทนถาวรเป็นนิรันดร์ อยู่เหนือกาลเทศะ

๖. แบบเป็นเหตุผล จะรู้ได้โดยอาศัยวิธีการทางเหตุผลหรือปัญญาเท่านั้น เช่น ความคิด ความงาม ความจริง จะเข้าถึงได้ด้วยปัญญา ไม่สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัส

จากทัศนะของเพลโตนั้นแบบหรือมโนคติ ถือว่าเป็นศูนย์รวมของแบบเฉพาะที่อยู่เบื้องหลังโลกแห่งประสบการณ์ทั้งหลาย แบบมิใช่สภาวะที่สร้างสรรค์สรรพสิ่ง แต่สรรพสิ่งที่ปรากฏให้เห็นในโลกนี้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนจำลองออกมาจากโลกของแบบทั้งสิ้น เช่น ความดี ความงาม วัตถุที่มีรูปทรงกลม สี่เหลี่ยม เป็นต้น ถูกถ่ายแบบมาจากความดี ความงาม ทรงกลม และสี่เหลี่ยมซึ่งอยู่ในโลกแห่งมโนคติ สิ่งที่มีชีวิต เช่น ม้า แพะ แกะก็จำลองมาจากมโนคติเช่นเดียวกัน

แม้แต่มนุษย์ก็ไม่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ข้อนี้ มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ไม่ว่าชาติใด ภาษาใดหรือมีรูปร่างลักษณะอย่างไร จะไม่มีความแตกต่างกัน เพราะทุกคนล้วนมาจากแหล่งเดียวกันคือ แบบสากลของมนุษย์หรือแก่นความเป็นมนุษย์เหมือนกันเพลโตเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและวิญญาณ วิญญาณมีความสำคัญมากกว่าร่างกาย เพราะสามารถควบคุมร่างกายและดำรงอยู่ได้โดย

ไม่ต้องอาศัยร่างกาย ร่างกายเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยอาหาร การบำรุงบำเรอให้ได้รับความสุขอยู่ตลอดเวลาจึงไม่คงทนถาวรย่อมมีการเปลี่ยนแปลง สึกหรือ แต่วิญญาณเป็นสิ่งนิรันดร์และเป็นแบบของมนุษย์ (ปรีชา ช้างขวัญยืน, ๒๕๓๘, หน้า ๑๐๘) ดังนั้น แบบของมนุษย์ก็คือวิญญาณซึ่งอยู่ในโลกแห่งแบบนั่นเอง

ความเป็นมาของมนุษย์ในทัศนะของเพลโตมาจากโลกแห่งแบบหรือมโนคติ มนุษย์ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นจากฝีมือของใคร แต่มนุษย์ได้จำลองมาจากมนุษย์สากลซึ่งอยู่ในโลกแห่งมโนคติ สิ่งที่ถูกถ่ายแบบมาจากแม่พิมพ์หรือต้นฉบับมักจะมีครบหรือไม่สมบูรณ์ ฉะนั้นปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกมนุษย์เช่น ทรงกลม สี่เหลี่ยม เป็นต้น ก็ย่อมมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ ไม่คงทนถาวร เป็นกระแสแห่งความไหลเลื่อน เกิดการกระเพื่อมไหวเปลี่ยนแปลงเพราะเป็นสิ่งที่เลียนแบบมาจากของจริงคือจากโลกแห่งแบบที่สมบูรณ์ ในกรณีของมนุษย์ก็เช่นกัน มนุษย์เมื่อจำลองมาจากสภาวะแห่งมนุษย์ในมโนคติจึงมีความพร่อง ปรากฏว่ามนุษย์เกิดมามีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์ก็มี และมีร่างกายพิกลพิการก็มี อันเนื่องมาจากการเลียนแบบมาจากของจริงได้ไม่สมบูรณ์จึงมีความเป็นจริงน้อยกว่า หากพิจารณาในแง่ของคุณธรรมแล้วมนุษย์ที่ถูกถ่ายแบบมาไม่อาจตัดสินได้ว่าจะเป็นคนดีมีคุณค่าแห่งชีวิตอันดีงามหรือไม่ หากใครถ่ายแบบได้ใกล้เคียงสภาวะของความเป็นมนุษย์ในโลกแห่งแบบได้มาก โอกาสที่จะทำให้เขาเป็นคนมีคุณธรรมความดีงามก็มีมาก แต่ถ้าใครถ่ายแบบได้ไม่ดีพอ เขาก็จะห่างไกลจากคุณธรรมและความดีงาม เราจะอภิปราย

ถึงเกณฑ์การตัดสินคุณค่าของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตต่อไป

๑.๒ ความเป็นมาของมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา

มนุษย์และเรื่องการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง พุทธธรรมของพระพุทธศาสนามีเป้าหมายหลักอยู่ที่การแก้ปัญหามืดมน โดยเฉพาะการดับทุกข์ของมวลมนุษย์เพื่อให้ทราบถึงความทุกข์ซึ่งเกิดขึ้นแก่ชีวิตอีกแง่มุมหนึ่ง ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงความเป็นมาของมนุษย์ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ใน อักคณฺณสูตร (ที.ปา. ๑๑/๑๑๕-๑๒๘/๘๘-๙๔) ว่า

“ในสมัยที่โลกกำลังเสื่อมลง สัตว์ทั้งหลายบางพวกพากันบำเพ็ญเพียรทางจิตจนบรรลุฌานขั้นสูง หลังจากตายแล้วจึงไปเกิดเป็นพรหมชั้นอภิสสระในพรหมโลก สถิตอยู่ที่นั่นเป็นเวลานาน นึกคิดอะไรก็สำเร็จตามความปรารถนามีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจฺจรูปไปในอากาศ อยู่ในวิมานอันงดงาม ครั้นเวลาล่วงเลยมาช้านาน โลกกลับเจริญขึ้นอีก เหล่าสัตว์ส่วนมากเคลื่อนจากพรหมโลกชั้นอภิสสระมาเกิดเป็นมนุษย์ในระยะแรกพรหมชั้นอภิสสระยังมีคุณสมบัติเหมือนเดิมคือ นึกคิดอะไรก็สำเร็จได้ตามปรารถนามีปิติเป็นอาหาร มีรัศมีชานออกจากร่างกาย เทียวสัจฺจรูปไปในอากาศอยู่ในวิมานอันงดงาม ต่อมาคุณสมบัติดังกล่าวได้หมดไป

สาเหตุที่ทำให้พรหมชั้นอภิสสระหมดคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น เนื่องจากมี

สัตว์ผู้หนึ่งเกิดความโลภใช้นิ้วข้อนวันดินซึ่งมีรสอร่อยเหมือนน้ำผึ้งมีขึ้นมาชิมดูเขาติดใจรสอร่อยเกิดความอยากในรสเพิ่มขึ้น สัตว์เหล่าอื่นก็พากันทำตามสัตว์ “คันเหตุ” นั้นแล้วเกิดติดใจรสอร่อยเช่นเดียวกัน เมื่อวันดินมีรสอร่อยหมดไป จากนั้นก็บริโภคสะเก็ดดิน ซึ่งมีลักษณะเหมือนดอกเห็ด บริโภคเครื่องดินมีลักษณะคล้ายเถาผักบุ้ง บริโภคข้าวสาลีอันผลผลิตในที่ที่ไม่ต้องไถตามลำดับ ร่างกายของสัตว์เหล่านั้นก็หยาบขึ้น ทั้งผิวพรรณก็แตกต่างกันไป อวัยวะเพศหญิงปรากฏแก่ผู้เป็นหญิง อวัยวะเพศชายปรากฏแก่ผู้เป็นชาย หญิงเพ่งดูชาย และชายก็เพ่งดูหญิงนานเกินไปจนเกิดความกำหนัด เกิดเป็นความเร่าร้อนในกาย เพราะความเร่าร้อนเป็นปัจจัย ชนเหล่านั้นจึงได้เสพเมถุนธรรม เพื่อปกปิดการประพฤติเมถุนธรรมจึงพากันสร้างบ้านเรือนกลายเป็นสังคมของมนุษย์ขึ้นมา”

ความเป็นมาของมนุษย์ที่ปรากฏในอักคณฺณสูตรจะเห็นได้ว่ามนุษย์เกิดจากพรหมชั้นอภิสสระ และพรหมชั้นอภิสสระก็เกิดจากเหล่าสัตว์ซึ่งพากันบำเพ็ญเพียรทางจิตจนบรรลุฌานขั้นสูง (พุทธศาสนาเรียกทั้งคนและสัตว์โดยใช้คำรวมซึ่งมีความหมายกว้างๆ ว่า “สัตว์”) ฉะนั้น มนุษย์เป็นปัจจัยให้เกิดมนุษย์ในลักษณะของเหตุปัจจัยโยงใยซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาเรียกกระบวนการนี้ว่า “สังสารวัฏ” เป็นวงจรชีวิตซึ่งไม่สามารถกำหนดเบื้องต้น ท่ามกลาง และจุดจบได้อย่างแน่นอน เหมือนกับวงกลม เราไม่สามารถ

ระบุได้แน่ชัดว่า จุดเริ่มต้นและสิ้นสุดอยู่ที่ไหน มนุษย์จึงต้องเที่ยวเวียนตายเวียนเกิดหมุนวนสลับกันไป ซึ่งเป็นผลมาจากการประกอบกรรมอันเป็นกุศลบ้างเป็นอกุศลบ้าง ดังนั้นมนุษย์จึงประสบกับความทุกข์และความทุกข์แต่ละคราวกันไป

อัครคณูสูตรแสดงให้เห็นถึงวิธีการดำเนินชีวิตของพรหมชั้นอาภัสสระตั้งแต่จุติมาอยู่ในโลกเป็นวิวัฒนาการของมนุษย์และสังคมหลายด้าน เช่น กำเนิดของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองจิตใจและระเบียบวิธีการดำเนินชีวิตเป็นต้น

การเกิดขึ้นของสังคมเบื้องต้นทีเดียว มนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ ยังไม่มีการแบ่งแยกเป็นชาติชั้นวรรณะ เป็นเราเป็นเขา ทุกคนมีความสำคัญว่าเป็นสมาชิกในระบบสังคมเดียวกัน ต่อมาปัญหาเรื่องปากท้องก็เกิดขึ้นเมื่ออาหารที่มีรสอร่อยค่อย ๆ หดไป กอปรกับสมาชิกในสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้น การเก็บเกี่ยวผลผลิตอันเกิดเองตามธรรมชาติมาไว้ในครอบครองทำให้สะดวกต่อการนำมาบริโภคเกิดมีการแบ่งเขตแบ่งแดนมาเป็นสมบัติของตน แสดงให้เห็นถึงจิตใจของคนประกอบด้วยความโลภ มนุษย์เริ่มแบ่งแยกเป็นพวกเรา พวกเขาโดยใช้สีผิวเป็นเกณฑ์ตัดสิน สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดการดูถูกดูหมิ่น กระทบกระพังและทะเลาะวิวาทกัน ในที่สุดประชาชนจึงพร้อมใจกันคัดเลือก “ตัวแทน” คอยไกล่เกลี่ยทำหน้าที่รักษาความยุติธรรมให้แก่สังคม จนกลายเป็นระบบกษัตริย์หรือผู้ปกครองชุมชนขึ้นมา

ความเป็นมาของมนุษย์ในอัครคณูสูตรนั้นเริ่มจากความเสื่อมของโลกก่อน จากนั้นพรหมจุติมาเป็นมนุษย์แล้วสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมา เมื่อโลกเจริญถึงจุดอิ่มตัวซึ่งก็ยังไม่

ทราบว่าจะมีมาตรการใดเป็นเกณฑ์วัด ถ้าเราพิจารณาจากสถานการณ์ในปัจจุบันทำให้มีแนวโน้มเชื่อว่า โลกกำลังดำเนินไปสู่ความเจริญ (ทางวัตถุ) อย่างไม่หยุดยั้ง โดยเฉพาะความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ซึ่งนำมาสร้างเทคโนโลยีนั้นมีความก้าวหน้าอย่างยิ่ง สามารถทำให้โลกเปลี่ยนแปลงได้ทั้งทางบวกและทางลบ ส่วนจิตใจของมนุษย์ยุคปัจจุบันกลับเสื่อมลงเพราะขาดพัฒนาการทางจริยธรรม คราวที่โลกเจริญถึงจุดจุดหนึ่งจนอึดอัดซึ่งอาจจะกินระยะเวลายาวนานหลายร้อยหรือหลายพันปี ในที่สุดแล้วโลกจะเสื่อมลง ถึงขนาดว่างปราศจากมนุษย์ถึงคราวนั้น พรหมจะจุติลงมาเกิดในโลกกลายเป็นเผ่าพันธุ์ของมนุษย์

เมื่อถือตามเหตุการณ์ที่ปรากฏในอัครคณูสูตร โลกมีลักษณะเกิดขึ้นแล้วสลายไปหลายครั้ง คราวใดที่โลกใกล้จะเสื่อมสลายคนในสังคมบางกลุ่มไปเจริญภาวนาบำเพ็ญเพียรทางจิตตามป่าตามเขาจนบรรลุฌานสมาบัติระดับต่างๆ มีความบริสุทธิ์ทางจิต หลังจากเสียชีวิตแล้วจะไปเกิดในพรหมโลก สถิตอยู่ที่นั่นเป็นเวลานาน สมัยใดที่โลกกำลังก่อตัวขึ้น พรหมก็จุติมาเป็นมนุษย์ ชั่วแล้วชั่วเล่าหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ตลอดเรียกว่าเป็นกลไกแห่งสังสารวัฏ วิธีจะหลุดพ้นจากวงจรนี้พระพุทธองค์ตรัสว่า มนุษย์จะต้องเจริญโพธิปักขิยธรรมหรือธรรมที่สนับสนุนการตรัสรู้ ซึ่งเป็นธรรมหมวดหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของความเป็นมนุษย์

๑.๓ ความเป็นมาของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตกับพุทธศาสนา

ตามทัศนะของเพลโต โลกแห่งแบบหรือมโนคติมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นใหญ่

เหนือแบบซึ่งเป็นสิ่งเฉพาะทั้งหลายกล่าวคือเป็น
สิ่งสมบูรณ์ในตัวเอง อยู่เหนือกาลและเทศะ
(Space and Time) ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่งจึงไม่เกิด
การไหลเปลี่ยนแปลง แบบเป็นความจริงแท้
ดำรงอยู่เป็นนิรันดร์โดยไม่มีการเริ่มต้นและสิ้นสุด
เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง ปรากฏการณ์ทั้ง
หลายหรือสิ่งเฉพาะที่เราพบเห็นในโลกนี้ล้วน
จำลองออกมาจากโลกแห่งแบบทั้งสิ้น ทฤษฎีโลก
แบบของเพลโตมีลักษณะคล้ายกับ พรหมันหรือ
ปรมาตมัน ในแง่ที่เป็น “ของจริง” เทียงแท้ไม่
เปลี่ยนแปลง

แนวคิดเรื่อง “โลกแบบ” ของเพลโต
ครอบคลุมทุกเรื่องทุกสิ่งซึ่งหมายความว่าสรรพสิ่ง
ในโลกนี้ล้วนอยู่ภายใต้เงื่อนไขของแบบทั้งสิ้น
และแบบสามารถอธิบายถึงที่มาของสรรพสิ่งได้
ทั้งหมด ดังนั้น มนุษย์จึงถูกถ่ายทอดแบบ ถูกจำลองมา
จากโลกแห่งแบบซึ่งเป็นแบบของมนุษย์ สภาพ
ของมนุษย์ที่อยู่ในโลกแห่งแบบมีลักษณะอย่าง
ที่เราพบเห็นในโลกนี้ แต่เป็นวิญญาน
อมตะของมนุษย์ที่เป็นนามธรรม ฉะนั้นตาม
ทัศนะของ

เพลโตมนุษย์มาจากโลกแห่งแบบ

พระพุทธศาสนากล่าวถึงความเป็นมา
ของมนุษย์ผ่านพระสูตรชื่ออัครัญญสูตร โดยระบุ

ว่า มนุษย์มาจากพรหมชั้นอาภัสสระ ทฤษฎีนี้
พยายามจะบอกเราว่าพรหมชั้นอาภัสสระก็คือ
บรรพบุรุษพวกแรกของมวลมนุษย์ แต่เมื่อ
พิจารณาให้ถ่องแท้สืบค้นสาวลึกลงไปถึงต้นเค้า
ของพรหมชั้นอาภัสสระแล้ว ปรากฏว่าไม่ใช่
มนุษย์ที่เป็นมนุษย์คนแรกจริงๆ เพราะพรหมชั้น
อาภัสสระก็เกิดจากมนุษย์ผู้ได้ฉกฉวยขึ้นสู่ระดับ
อรุณมาน ฉะนั้น ตามทัศนะของพุทธศาสนาดัง
ปรากฏในอัครัญญสูตร เราอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์
ก็มาจากมนุษย์นั่นเอง

มูลเหตุทำให้มนุษย์เวียนตายเวียนเกิด
ตกอยู่ในวงจรที่ยากจะกำหนดจุดเริ่มต้นและจุด
สิ้นสุดได้ก็คือทฤษฎี “สังสารวัฏ” ซึ่งมีองค์
ประกอบ ๓ ส่วนคือ กิเลส (แรงจูงใจหรือสิ่งยั่ว
ฝ่ายลบ) กรรม (ให้เกิดการกระทำ) และวิบาก
(ผลแห่งการกระทำ) ในอัครัญญสูตรนั้นเมื่อ
โครงสร้างทางสังคมมนุษย์สลับซับซ้อนยิ่งขึ้น
คนมีกิเลสมากขึ้นก็ทำกรรมเพิ่มขึ้น และกรรมที่
ทำมีทั้งกรรมดีกรรมชั่ว ผลลัพธ์ก็มีทั้งความดีและ
ความชั่วเช่นเดียวกัน ความดีขึ้นสู่ระดับอรุณมาน
ส่งผลให้มนุษย์เกิดเป็นพรหมชั้นอาภัสสระ พุทธ
ศาสนาถือว่า พรหมยังละกิเลสไม่ได้เด็ดขาด
ฉะนั้นพรหมก็ต้องตกอยู่วงจรเดียวกันกับมนุษย์
คือเวียนตายเวียนเกิดเหมือนกัน

สรุปข้อแตกต่างระหว่างความเป็นมาของมนุษย์

ทัศนะของเพลโต	ทัศนะของพุทธศาสนา
๑. มนุษย์มาจากแบบสากลของมนุษย์ซึ่งอยู่ในโลกแบบ (Form) หรือมโนคติ (Idea)	๑. มนุษย์มาจากพรหมชั้นอาภัสสระ อาภัสสระพรหมก็มาจากมนุษย์ตามทฤษฎีสังสารวัฏ
๒. มนุษย์ไม่มีความแตกต่างกัน เพราะเป็นมนุษย์จำลองมาจากแบบสากลของมนุษย์หรือความเป็นมนุษย์ แต่ที่แตกต่างกันก็เพราะถ่ายจากแบบจริงได้ไม่เท่าเทียมกัน	๒. มนุษย์มีความแตกต่างกัน เพราะทำกรรมที่แตกต่างกัน วิบากหรือผลที่ได้รับจึงแตกต่างกันไปด้วย
๓. โลกแห่งแบบมีภาวะเป็นนิรันดร์ ไม่อยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลง จึงมีลักษณะเที่ยงแท้เป็นนิรันดร์	๓. สังสารวัฏ เป็นกระบวนการของเหตุปัจจัย สรรพสิ่งเป็นกระแสแห่งความไหลลื่นเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จึงเป็นอนิจจัง

ข้อสังเกต

เพลโตใช้ทฤษฎีแบบหรือมโนคติอธิบายความเป็นมาของมนุษย์แต่ก็อดสงสัยไม่ได้ว่า โลกแห่งแบบมาจากไหน? โลกแบบถูกถ่ายแบบหรือถูกจำลองออกมาจากโลกแห่งแบบอีกทีหนึ่งหรือไม่? หรืออยู่ดี ๆ โลกแบบก็ผุดขึ้นมาโดยไม่มีเงื่อนไข? นี่คือการบกพร่องของทฤษฎีโลกแบบของเพลโต

ส่วนพระพุทธศาสนาอธิบายความเป็นมาของมนุษย์โดยใช้ทฤษฎีสังสารวัฏ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ กิเลส กรรม และวิบาก เป็นสาเหตุสำคัญซึ่งทำให้มนุษย์เวียนตายเวียนเกิดสลับกันอยู่รำไป บางครั้งมนุษย์อาจเกิดเป็นพรหม บางทีพรหมก็เกิดเป็นมนุษย์ ดังปรากฏในอัครคัมภีร์สูตร ความเปลี่ยนแปลงขึ้น ๆ ลง ๆ ลักษณะนี้เป็นผลมาจากจริยธรรมของปัจเจกชน

๒. เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์

๒.๑ เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโต

มนุษย์เป็นสัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล การนำเหตุผลมาเป็นเครื่องมือกลั่นกรองประกอบการพิจารณาสิ่งที่ตนเห็นว่าเหมาะสมหรือสมควรจะทำหรือไม่? เป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์เกิดความสุขุม คัมภีร์ภาพมโนคติปัญญแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น

โดยสิ้นเชิงมาตรการที่ใช้ตัดสินว่ามนุษย์เป็นผู้มีสติ ปัญญาหรือมีจิตใจสูงส่งก็คือจริยธรรม ซึ่งเป็นหลักประพฤติอันก่อให้เกิดคุณธรรม กระบวนการที่จะนำมนุษย์เข้าถึงคุณธรรมมีอยู่หลายวิธี แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมีอยู่ ๒ วิธีคือ โลภียะและโลกุตระะ ดังคิเคอร์การด์กล่าวว่า วิถีแห่งคุณธรรมซึ่งจะนำพามนุษย์ก้าวสู่คุณค่าที่พึงปรารถนาสำหรับชีวิตมีอยู่ ๓ ขั้นตอน (K.N. Jayatilleke, ๑972, p. 1) คือ

๑. ชีวิตระดับสุนทรียะหรือระดับความสุข

๒. ชีวิตระดับจริยธรรม

๓. ชีวิตระดับศาสนา

ทั้งสามประการนี้เป็นเครื่องมือตัดสินคุณค่าของมนุษย์อีกแบบหนึ่ง

แต่สำหรับเพลโตแล้วเครื่องมือตัดสินคุณค่าความดีงามของมนุษย์ก็คือ ความมีเหตุผล เหตุผลจึงเป็นความดีสูงสุดของมนุษย์ (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, ๒๕๔๐, หน้า ๕๓) เหตุผลตามทัศนะของเพลโตมีหลายความหมายเช่นหมายถึง ความรู้ (Knowledge) หรือคุณธรรม (เพลโต, ๒๕๑๕, หน้า xxxiv) พุทธิปัญญา (Intellect) (จำนงค์ ทองประเสริฐ, ๒๕๓๓, หน้า ๒๔๔) หรือปัญญา (Wisdom) ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์ยังเห็นสัจธรรมได้ (วิทย์ วิศทเวทย์, ๒๕๓๘, หน้า ๕๑) ฉะนั้น ปัญญาจึงมีบทบาทความสามารถในการใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาความจริงเป็นสิ่งที่นำความสมบูรณ์ให้แก่มนุษย์ซึ่งก็คือ ทำมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป., หน้า ๑๘๘) คุณค่าของชีวิตและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องเกิดจากคุณธรรม เพลโตแบ่งคุณธรรมหรือการทำความดีออกเป็น ๒ ระดับ คือ คุณธรรมที่เกิดจากสังคมเป็นผู้กำหนดเรียกว่า คุณธรรมทางสังคม และคุณธรรมทางปรัชญา (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมจิตโต), ๒๕๓๗, หน้า ๑๖๓.)

สังคมแต่ละสังคมย่อมมีแนวทางการปฏิบัติเป็นกรอบหรือวินัยสำหรับสมาชิกในสังคม มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนสำหรับควบคุมความประพฤติของปัจเจกบุคคล สิ่งเหล่านี้ได้

กลายมาเป็นกฎระเบียบ และข้อห้ามทางสังคม เป็นธรรมดาว่าค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นความดี ความชั่วก็ย่อมเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คนบางคนกระทำความดีไปตามค่านิยมทางสังคมซึ่งคนส่วนใหญ่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าเขาได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีและเขาพร้อมจะทำตามกฎของสังคมได้ทุกเมื่อ แต่ไม่เข้าใจว่าการกระทำของตนทำไมจึงเป็นความดีเพลโตเรียกความดีที่สัททำตาม ๆ กันมาอย่างไม่มีเหตุผลที่สามารถจะอธิบายถึงการกระทำในลักษณะนี้ว่าคุณธรรมทางสังคม ความดีชนิดนี้เป็นความดีที่ปราศจากการไตร่ตรองด้วยปัญญา การทำความดีที่เพลโตยกย่องก็คือ ทำความดีอันประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นคุณธรรมทางปรัชญา

คุณธรรมทางปรัชญาคือ การทำความดีที่ประกอบด้วยเหตุผลสามารถอธิบายความหมายที่แฝงด้วยการกระทำนั้นอย่างชัดเจน ซึ่งก็หมายความว่า ก่อนที่เราจะทำความดีต้องรู้จักมุ่งหมายอย่างแน่นอนว่าอะไรคือความดีสูงสุด การกระทำตามความดีสูงสุดนำไปสู่เป้าหมายสูงสุด อันใด นี่คือนิยามของคุณธรรมทางปรัชญาในทัศนะของเพลโต

เพลโตให้ความสำคัญเกี่ยวกับเหตุผลว่าเป็นสิ่งที่สามารถพาเราให้เข้าถึงความรู้(ความดี) อันแท้จริงได้ เป็นเครื่องมือสำคัญทำให้ทุกคนมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ตรงกัน ดังนั้นจึงพูดได้ว่าเหตุผลคือ สิ่งที่ยั่งยืนและเป็นสากล เพราะแสดงถึงภาวะเที่ยงแท้และเป็นสากล (โยสไดน์ กอร์เดอร์, ๒๕๔๒, หน้า ๘๗-๘๘) เมื่อบุคคลทำตามคุณธรรมทางปรัชญาได้ชื่อว่าเป็น “คนดี” คนดีตามทัศนะของเพลโตต้องมีคุณธรรม ๔

ประการ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมจิตโต), ๒๕๓๗, หน้า ๑๖๕-๑๖๖) คือ

๑. ปัญญา (Wisdom) เกิดจากการใช้ สมรรถภาพแห่งเหตุผลของวิญญาณแห่งเหตุผล คนมีปัญญาคือผู้ที่รู้จักมโนคติและเป็นผู้ที่ใช้ เหตุผลกำหนดพฤติกรรมของตน

๒. ความกล้าหาญ (Courage) เกิดจาก สมรรถภาพของวิญญาณแห่งเจตนาธรรมณ์ ความ กล้าหาญจะต้องมีเหตุผลนำหน้า ไม่ใช่กล้าอย่าง บ้าบิ่น คนกล้าคือคนที่บุกในคราวที่ควรบุก และ ถอยในคราวที่ควรถอย

๓. การรู้จักประมาณ (Temperance) คุณธรรมข้อนี้เกิดจากการใช้เหตุผลควบคุมความ ต้องการ อันเป็นสมรรถภาพของวิญญาณชั้นต่ำ สุดให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี เหตุผลต้องอยู่เหนือ ความต้องการเสมอ

๔. ความยุติธรรม (Justice) หมายถึง ความสมดุลภายในของบุคคลที่มีวิญญาณทั้งสาม ส่วนทำหน้าที่ของตนและประสานงานกันอย่าง เหมาะสม ความยุติธรรมเป็นการรวมผลงานของ คุณธรรมทั้งสามข้างต้นเข้าด้วยกัน จัดเป็น คุณธรรมที่สำคัญที่สุด

ดังนั้น คนดีต้องเป็นคนมีปัญญา กล้า หาญ รู้จักประมาณ และเพียบพร้อมไปด้วยความ ยุติธรรม นี่คือเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ว่าใคร ดีใครเลวตามทัศนะของเพลโต

๒.๒ เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ตาม ทัศนะของพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเสนอว่า การกระทำของ มนุษย์จะต้องตั้งอยู่บนฐานของ “เหตุผล (reason)”

และเหตุผลเป็นเครื่องมือนำพามนุษย์ไปสู่โลก แห่ง “ปัญญา” ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว ปัญญาหมายถึง ความรู้ทั่ว, ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน, ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ใน เหตุผล, ดีชั่ว, คุณโทษ, สิ่งที่เป็นประโยชน์มิใช่ ประโยชน์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๔๐, หน้า ๑๖๔) ความรู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้ง หลายตามความเป็นจริง (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๓.) ปัญญาเกิดจากแหล่งที่มา ๓ แห่งด้วยกัน (ที.ป. ๑๑/๓๐๔/๒๗๑) คือ

๑. จินตามยปัญญา (Wisdom Resulting from Reflection) หมายถึง ปัญญาซึ่งเกิดจากการ คิดพิจารณาแบบมีเหตุมีผล

๒. สุตมยปัญญา (Wisdom Resulting from Study) หมายถึง ปัญญาซึ่งเกิดจากการศึกษา เล่าเรียน และได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น เป็นความรู้ระบบ ทฤษฎี

๓. ภวานามยปัญญา (Wisdom Resulting from Mental Development) ปัญญา ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ

ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงถือว่าปัญญาที่เข้า ใจกฎเกณฑ์ของสรรพสิ่งแบบแจ้งชัดตามความ เป็นจริงตลอดสายเป็นมาตรการวัดคุณค่าความ เป็นมนุษย์มนุษย์จะมีค่ามากหรือน้อยให้ตรวจสอบดูว่า ได้ใช้ปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิต หรือเป็น เครื่องมือในการดำเนินชีวิตหรือไม่ เพราะว่าการ ขาดปัญญาทำให้คุณค่าของชีวิตเสื่อมจากความ ดีได้ ผลก็คือคุณค่าของมนุษย์ลดต่ำลง

ปัญญาซึ่งเป็นมาตรการตัดสินคุณค่าของ มนุษย์ตามพุทธทัศนะนั้นจะต้องเป็นการ

ตระหนักถึงรากเหง้าของกิเลส ๓ ประเภท (อง.เอก. ๒๐/๓๐/๒๗๕) คือ

๑. ความโลภ ความอยากได้
๒. ความโกรธ ความคิดประทุษร้าย
๓. โมหะ ความหลง

ความโลภ ความโกรธ และความหลงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องลด ละ เลิก กำจัดให้หมดสิ้นไปโดยสิ้นเชิง วิธีขจัดกิเลสทั้ง ๓ ประการนั้นจะต้องใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือพิจารณาให้เห็นโทษ เห็นพิษภัย แล้วลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนของการทำลายโทษภัยเหล่านั้น อาศัยปัญญาเป็นเครื่องรู้เท่าทันกิเลสและอาศัยวิธีปฏิบัติเพื่อละกิเลส ทั้งสองอย่างรวมกันจะเป็นมาตรการตัดสินใจ “คุณค่าและความดีงาม” ของมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

ตามหลักการของพุทธศาสนานั้นถือว่าปัญญาคือเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ และมนุษย์จะเป็นผู้มีคุณธรรม มีคุณค่าแห่งความดีงามสำหรับชีวิตและเพียบพร้อมไปด้วยปัญญา

ที่แท้จริงได้นั้น จะต้องประพฤติตามจริยธรรม ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ

๑. **ขั้นพื้นฐาน** เป็นการปฏิบัติตามจริยธรรมขั้นต้นสำหรับมนุษย์อันได้แก่ศีลระดับต่าง ๆ เช่น ศีล ๕ ประกอบด้วย (ที.ปา. ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓)

๑) การปฏิญาณตนที่จะละเว้นจากการทำลายชีวิต

๒) ละเว้นจากการลักขโมย

๓) ละเว้นจากการประพฤติดีกในกาม

๔) ละเว้นจากการพูดเท็จ

๕) ละเว้นจากการเสพสิ่งมึนเมา

๒. **ขั้นกลาง** เป็นการปฏิบัติตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ (ที.ปา. ๑๑/๓๖๐/๔๓๑-๔๓๒) ได้แก่ ความประพฤติทางกาย (กายกรรม) ๓ ประการ ประกอบด้วย

๑. เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์

สรุปข้อแตกต่างระหว่างเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์

ทัศนะของเพลโต	ทัศนะของพุทธศาสนา
๑. ใช้เหตุผล ปัญญา หรือพุทธิปัญญา ซึ่งหมายถึงความรู้ ความดีสูงสุด และเป็นสัจธรรมสูงสุด เป็นมาตรการตัดสิน	๑. ใช้ปัญญาเป็นมาตรการในการตัดสิน แต่เป็นปัญญาที่รู้เท่าทันสรรพสิ่งตามความเป็นจริง
๒. คนดีในทัศนะของเพลโตประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการ คือ ปัญญา ความกล้าหาญ ความรู้จักประมาณ และความยุติธรรม	๒. คนดีในทัศนะของพระพุทธศาสนาจะต้องประพฤติตามจริยธรรม ๓ ระดับ คือ ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง ซึ่ง หมายถึง ไตรสิกขา

ทัศนะของเพลโต	ทัศนะของพุทธศาสนา
๓. ปัญญาจะต้องเป็นปัญญาที่เข้าใจโลกของแบบหรือมโนคติ ซึ่งหมายถึงความดีสูงสุด และเป็นสัจธรรมสูงสุด การเข้าถึงแบบทำให้พบกับความสุขที่แท้จริง	๓. ปัญญาต้องเป็นปัญญาที่เข้าใจรากเหง้าของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง ทำการกำจัดกิเลสเหล่านี้ แล้วชีวิตจะพบกับความสุขที่แท้จริง คือ นิพพาน

๒. เจตนาถวีนจากการลักทรัพย์
 ๓. เจตนาถวีนจากการประพฤติดิใน
 กาม
 ความประพฤติดิทางวาจา (วจีกรรม) ๔
 ประการ ประกอบด้วย
 ๑. เจตนาถวีนจากการพูดเท็จ
 ๒. เจตนาถวีนจากการพูดส่อเสียด
 ๓. เจตนาถวีนจากการพูดคำหยาบ
 ๔. เจตนาถวีนจากการพูดเพ้อเจ้อ
 ความประพฤติดิทางใจ (มโนกรรม) ๓
 ประการ ประกอบด้วย
 ๑. ความไม่เพ่งเล็งอยากได้ทรัพย์ของเขา
 ๒. ความไม่คิดร้าย
 ๓. ความเห็นชอบ

๓. ขั้นสูงเป็นการปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ประการ (ที.ปา. ๑๑/๓๕๘/๔๐๓) คือ ประกอบไปด้วย

๑. เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ)
๒. ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ)
๓. เจรจาชอบ (สัมมาวาจา)
๔. ทำการชอบ (สัมมากัมมันตะ)
๕. เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ)
๖. เพียรชอบ (สัมมาวายามะ)

๗. ระลึกชอบ (สัมมาสติ)
 ๘. ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ)
 ความประพฤดิทั้งสามระดับนี้ สรุปลง
 เป็นการพัฒนาพฤติกรรมที่สำคัญ ๓ ส่วนคือ
 สำนวนระวังโทษทางกาย สำนวนระวังโทษทาง
 วาจา และสำนวนระวังโทษทางใจ นอกจากนั้น
 แล้วจริยธรรมทั้งสามขั้นนี้ยังสรุปลงเป็นคุณธรรม
 สำคัญในพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่า ไตรสิกขา คือ สีล
 สมาธิ และปัญญา ดังพุทธพจน์ที่กล่าวไว้ว่า “การ
 ไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การ
 ทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว” (ขุ.สุ. ๒๕/๑๘๓/๕๐)
 ดังนั้น หลักจริยธรรมทั้ง ๓ ประการนี้จึงเป็นเครื่อง
 ยืนยันคุณค่าความดีงามของมนุษย์ทั้งหลายตาม
 โลกทัศน์ของพุทธศาสนา

๒.๓ เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ตาม
 ทัศนะของเพลโตกับพุทธศาสนา

เพลโตใช้ “เหตุผล (Reason) หรือปัญญา (Wisdom)” เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์
 เหตุผลมีความหมายครอบคลุมถึงความรู้ ความดี
 และพุทธปัญญา สิ่งเหล่านี้จะเป็นมรรควิธีที่ผลักดัน
 มนุษย์บรรลุสัจธรรมหรือความจริงสูงสุด กล่าว
 คือ การเข้าใจโลกแบบหรือมโนคติซึ่งอยู่เบื้องหลัง
 โลกแห่งประสาทสัมผัส ปัญญาในทัศนะของเพลโต

มีไว้เพื่อทำความเข้าใจโลกแบบแล้วมนุษย์พยายามพัฒนาตนให้เข้าไปอยู่ในโลกแห่งแบบที่ถือว่าเป็นความดีสูงสุดเป็นสัจธรรมสูงสุด

แต่ถ้ากล่าวถึงขั้นตอนของมนุษย์ว่าจะเป็นคนดีได้นั้นต้องมีคุณสมบัติอย่างไร? เพลโตอธิบายว่า ต้องประกอบด้วยคุณธรรม ๔ ประการคือ มีปัญญา (Wisdom) มีความกล้าหาญ (Courage) รู้จักประมาณ (Temperance) และประกอบด้วยความยุติธรรม (Justice) นี่เป็นมาตรการตัดสินว่าใครดีใครเลว

พุทธศาสนาให้ความสำคัญและเน้นย้ำอยู่เสมอว่า ชีวิตมนุษย์จะมีคุณค่าความดีงามได้อย่างแท้จริงนั้นจะต้องประกอบด้วยปัญญาบบาทของปัญญาในพุทธศาสนาจะมีลักษณะเป็นการเข้าใจกฎเกณฑ์ของธรรมชาติคือโลกและชีวิตตามความเป็นจริง การเข้าใจลักษณะนี้ทำให้มนุษย์ปฏิบัติตนต่อสรรพสิ่งด้วยความสอดคล้องกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นปัญญาจึงเป็นมาตรการสำคัญซึ่งใช้ตัดสินคุณค่าชีวิตของมนุษย์

ส่วนการตัดสินความดีของมนุษย์พุทธศาสนาอธิบายว่า ปึงเจกบุคคลต้องประพฤติตามจริยธรรม ๓ ขั้นคือ ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง ขั้นสูง ทั้งสามขั้นนี้รวมลงเป็นไตรสิกขาได้แก่ศีล สมาธิ และปัญญาซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตมนุษย์ทั้งทางกายและทางใจ

๓. เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์

๓.๑ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโต

ระบบความคิดทางปรัชญาของเพลโตมีหลักสำคัญอยู่ที่ “แบบหรือมโนคติ” ฉะนั้นแบบจึงเป็นเป้าหมายสูงสุด ความดีสูงสุด หรือสัจธรรมสูงสุดที่มนุษย์ต้องบรรลุถึง พาหนะที่นำเราไปสู่โลกแห่งแบบเพลโตเสนอว่าต้องใช้เหตุผลหรือปัญญานำนั้น เพลโตแบ่งโลกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ โลกแห่งประสาทสัมผัสและโลกแห่งเหตุผล

๑. โลกแห่งประสาทสัมผัสหรือโลกแห่งประสบการณ์ ประกอบด้วยจินตภาพจินตนาการและความเชื่อ

สรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่รอบ ๆ ตัวเรานี้ตามทัศนะของเพลโตแล้วเป็นโลกแห่งประสบการณ์ที่เกิดจากจินตนาการบ้างเกิดจากความเชื่อ (ที่ผิด ๆ) บ้าง ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่รู้ซึ่งถึงแก่นแท้ของสิ่งทั้งหลายเขาก็จะเข้าใจผิดและยึดติดในวัตถุว่าเป็นของจริงของแท้ เช่น พบเห็นม้าก็เชื่อว่าเป็นม้าจริง ๆ แต่ถ้าพิจารณาถึงเนื้อแท้แล้วจะพบความจริงว่า ม้านั้นถูกจำลองมาจากม้าที่อยู่ในโลกแห่งแบบ ซึ่งเป็นของจริงดำรงอยู่ในฐานะเป็นภาวะ (Being) อย่างหนึ่ง หรือการที่คน ๆ หนึ่งเห็นเชือกเป็น “งู” การปักใจเชื่อลักษณะนั้นก็เพราะคนขาดองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งนั่นก็คือ ขาดเหตุผลหรือปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบเสียก่อน จึงทำให้เกิดทัศนะที่ผิดส่งผลให้ทำสิ่งผิดพลาดตามมามากด้วย ตัวอย่างที่เพลโตยกมาสนับสนุนแนวความคิดเรื่องโลกแห่งประสาทสัมผัสคือ นิยายเรื่องถ้ำ (The cave) ดังนั้น โลกแห่งประสาทสัมผัสจึงเปลี่ยนแปลงไหล

ลื่นอยู่ตลอดเวลา ครอบงำมนุษย์ให้เกิดความลุ่มหลง ยึดคิดว่าจริงยั่งยืน กลายเป็นอุปสรรคปิดกั้น บดบังบทบาทของเหตุผลหรือปัญญาอันจะนำไปสู่สังขาร

๒. โลกแห่งเหตุผล ประกอบด้วย สัญลักษณ์ การคำนวณ และมโนคติ

สัญลักษณ์บางอย่างที่เราพบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น ไฟสัญญาณจราจรตามสี่แยกก็ดี เครื่องหมายทางคณิตศาสตร์ก็ดี เป็นเพียงสื่ออย่างหนึ่งที่นำเราไปสู่ความหมายอันแฝงอยู่ กับสัญลักษณ์เหล่านั้น เช่น เราเห็นไฟจราจรสีเขียว สีเขียวที่เราเห็นนั้น โดยตัวของมันเองพยายามจะบอกว่า มันถูกจำลองมาจากสีเขียวที่อยู่ในโลกแบบนั้นก็คือ แบบแห่งความเขียวที่อยู่เบื้องหลัง ซึ่งเป็นแก่นสารอันแท้จริง เป็นสัจยะที่ไม่เปลี่ยนแปลง การจะเข้าถึงความจริงในลักษณะนี้ เฟลโตเชื่อว่ามนุษย์ต้องใช้เหตุผลเพราะโลกของแบบไม่สามารถเข้าถึงได้ด้วยประสาทสัมผัส (ภาควิชาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ม.ป.ป., หน้า ๑๘๘) ทศนะนี้คือสิ่งที่เฟลโตพิสูจน์ให้เห็นว่า เหตุผลหรือปัญญานำเราไปสู่สังขารให้ได้รู้ความจริงของสรรพสิ่ง และข้อสำคัญที่สุดสามารถก้าวเข้าสู่โลกแบบหรือมโนคติได้

เฟลโตถือว่าความดีสูงสุดซึ่งเป็นความจริงแท้ อีกทั้งยังเป็นจุดหมายของการประกอบคุณงามความดีทั้งปวง สิ่งที่เป็นความดีสูงสุดจึงได้แก่มโนคติแห่งความดี (Idea of the Good) อันเป็นประธานสูงสุดอยู่ในโลกแห่งมโนคติ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ฐมมิจิตโต), ๒๕๓๗, หน้า ๑๖๔) ฉะนั้น โลกแบบหรือมโนคติ

ก็คือเป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ทั้งหลายจะต้องก้าวไปให้ถึงเพื่อการเป็นมนุษย์ผู้สมบูรณ์ที่สุดและดีที่สุด

๓.๒ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ตามทัศนะของพุทธศาสนา

พุทธศาสนามีทัศนะว่า สรรพสิ่งในโลกตกอยู่ภายใต้กฎ ๓ อย่างคือ สภาพแห่งความไหลลื่นไม่ตายตัวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (อนิจจัง) เนื่องจากความไม่เที่ยงแท้จริงจึงเกิดการบีบคั้น กดดันไม่ให้อยู่ในสภาพคงทนถาวร (ทุกขตา) ซึ่งจากความไม่มีแก่นแท้หรือสัจยะให้ยึดโยงเกาะเกี่ยว (อนัตตา) ลักษณะทั้งสามนี้เป็นปัญหาคอยบีบคั้นกดดันชีวิตมนุษย์ให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนนานัปการ พุทธศาสนาจึงเสนอทางออกเพื่อแก้ปัญหาให้มนุษย์ทั้งหลายหลุดพ้นจากวงจรแห่งความทุกข์ทรมานเหล่านี้ ทางออกที่ว่านั่นก็คือนิพพาน

นิพพานนั้นได้ชื่อว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นความดีสูงสุดของมนุษย์ตามทัศนะของพุทธศาสนา เพราะนิพพานคือความสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ (ส.สพ. ๑๘/๓๑๔/๓๓๕) เมื่อดับกิเลสทั้งหลายแล้ว ชีวิตก็ประสบกับความสุข ความดีงามแบบยั่งยืน ดังคำกล่าวของบุคคลผู้บรรลุนิพพานว่า นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง (ขุ.ธ. ๒๕/๒๐๓/๕๕) สุขยิ่งกว่านิพพานไม่มี (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ๒๕๒๕, หน้า ๒๔๗) นิพพานเป็นสุขดีหนอ ไม่มีความโศก (ขุ.เถร. ๒๖/๒๒๗/๓๗๔.) เป็นต้น ลักษณะการดำเนินชีวิตของผู้บรรลุนิพพานเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นว่า เป็นผู้มีความสมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยความสุขและความดีงาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) แสดง

ภาวะของผู้บรรลุนิพพานไว้ ๓ ลักษณะ (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ๒๕๔๐ หน้า ๒๔๒-๒๕๓) ดังนี้

๑. ภาวะทางปัญญา คือการมองเห็นทั้งหลายตามความเป็นจริงที่มันเป็น เริ่มต้นตั้งแต่การรับรู้อารมณ์ทางอายตนะด้วยจิตใจที่มีสติและเป็นกลาง ไม่หวั่นไหวไปตามกระแสของความชอบใจ ไม่ชอบใจ กำหนดรู้อารมณ์ความรู้สึกให้เห็นจริงครบกระบวนการของเหตุปัจจัย

๒. ภาวะทางจิต คือความเป็นอิสระหรือความหลุดพ้น อันเนื่องมาจากปัญญาที่เห็นสภาพของความเป็นจริง รู้เท่าทันสังขารแล้ว จิตจึงหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของกิเลส ไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ที่ประกอบด้วยราคะ โทสะ และโมหะ

๓. ภาวะทางความประพฤติหรือการดำเนินชีวิต หมายถึง มีวิถีชีวิตประกอบด้วยปัญญา หรือมีภาวะที่มีปัญญายเป็นแรงจูงใจให้กระทำสิ่งต่าง ๆ ปรากฏผลออกมาเป็นรูปแบบของความกรุณา ความมีฉันทะที่จะช่วยปลดปล่อยให้ผู้อื่นหลุดพ้นเป็นอิสระจากความทุกข์ทั้งปวง

ดังนั้น นิพพานหรือเป้าหมายสูงสุดตามลักษณะของพุทธศาสนาจึงเป็นการหลุดพ้นปราศจากกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวงเมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่สถานะของนิพพานแล้วจะเป็นชีวิตที่ดีที่สุดและมีคุณค่าที่สุด

๓.๓ เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตกับพุทธศาสนา

เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ตามทัศนะของเพลโตคือ การบรรลุสู่โลกแห่งแบบหรือมโนคติซึ่งเป็นสถานะที่มีอยู่จริง อยู่ได้ด้วยตนเองแบบเป็นภาพรวมของสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ใน

โลกนี้ อีกทั้งยังเป็นแก่นสารที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง คงทนถาวรเป็นนิรันดร์ อยู่เหนือกาลเทศะ และเป็นความดีความงามสูงสุด ดังนั้น ภาวะของมนุษย์ที่เข้าถึงโลกแห่งแบบจึงเป็นความดี ความงามอันสมบูรณ์

เพลโตแบ่งโลกออกเป็น ๒ ชนิดคือ โลกแห่งประสาทสัมผัส และโลกแห่งแบบ โลกแห่งประสาทสัมผัสตกอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีความจริงแท้ในตัวเอง ปรากฏการณ์ทั้งหลายซึ่งอยู่ในโลกแห่งประสาทสัมผัสก็พลอยแปรผันตามไปด้วย สีเขียว ม้า ความดี ความงาม และวงกลม สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงภาพจำลองที่มาจากโลกแห่งแบบซึ่งเป็นของจริงแท้ สิ่งใดก็ตามถ้าเป็นของเทียมเลียนแบบมาจากของจริงจะมีความบกพร่องไม่สมบูรณ์ ดังนั้นเพลโตจึงเสนอว่า โลกแห่งแบบเท่านั้นเป็นของจริง และเป็นศูนย์รวมของแบบทั้งหลาย รวมทั้งความดีสูงสุดอีกด้วยเพลโตแบ่งโลกออกเป็น ๒ ชนิดก็เพื่อแสดงให้เห็นว่าการจะเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดได้นั้นจะต้องละจากโลกประสาทสัมผัสแล้วใช้ปัญญาหรือเหตุผลพิจารณาให้เห็นสัจธรรมที่อยู่เบื้องหลังโลกแห่งประสาทสัมผัส วิธีการเช่นนี้จะทำให้เกิดปัญญาเข้าใจโลกประการที่สองคือโลกแบบซึ่งเป็นสัจธรรมอันหมายถึงความดีความงามที่สมบูรณ์

ส่วนพุทธศาสนาอธิบายว่าเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์คือ “นิพพาน” เป็นสถานะที่ปราศจากความดิ้นรน ความบีบคั้นกดดันจากรากเหง้าของความทุกข์ความเดือดร้อน ๓ ประการคือความโลภ ความโกรธ และความหลงอย่างสิ้นเชิง นิพพานไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัยใด ๆ จึงเป็นความดีความงาม

สูงสุดเมื่อบุคคลบรรลุสู่สภาวะนี้แล้วชีวิตจะเต็มไปด้วยความสุขอย่างยิ่ง ความสงบอย่างยิ่ง

นิพพานตามทัศนะของพุทธศาสนามีลักษณะเป็นความดับกิเลสทั้งหลายแล้วเกิดปัญญาสว่างไสวมองเห็นสิ่งทั้งหลายคือโลกและชีวิตตามความเป็นจริงที่มันเป็น ไม่ใช่อยากให้มันเป็นการรับรู้ลักษณะนี้ยังผลให้บุคคลิกภาพเปลี่ยนไปด้วยสิ่งที่ปรากฏอยู่แต่ไม่เคยรู้เคยเห็นเพราะมัวเพลินอยู่กับสิ่งอื่นก็ได้รู้ได้เห็นเกิดเป็นความรู้ใหม่ๆ จิตใจโปร่ง โล่ง

เป็นอิสระ อยู่ในสภาพสะอาด สว่าง สงบ ประณีต ลึกซึ้ง นิพพานนั้นไม่ขึ้นอยู่กับกาลและเทศะ ดังคุณสมบัติของนิพพานที่ว่า “นิพพานอันผู้บรรลุเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาลเรียกให้มาดูได้ควรน้อมเอาเข้ามาไว้ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน” (เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕-๒๓๐.) นิพพานตามพุทธศาสนามีลักษณะแสดงภาวะทางจิตอันปลอดปลอดจากกิเลสหรือความยึดมั่นถือมั่น จึงเป็นความดีสูงสุดสำหรับมวลมนุษย

สรุปข้อแตกต่างระหว่างเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์

ทัศนะของเพลโต	ทัศนะของพุทธศาสนา
๑. โลกแห่งแบบหรือมโนคติเป็นสัจธรรมคือความดีสูงสุด แบบดำรงอยู่อย่างถาวร เป็นศูนย์รวมของแบบทุกชนิดที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งประสาทสัมผัส อยู่เหนือกาลและเทศะ	๑. นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุด ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัยใด ๆ เป็นความดีและความสุขสูงสุดอยู่เหนือกาลและเทศะ เป็นโลกุตตรธรรม
๒. ภาวะของบุคคลผู้เข้าสู่โลกแห่งแบบหรือเป้าหมายสูงสุดจะมีลักษณะเป็นมนุษย์ที่มีความดีและความสุขสมบูรณ์สูงสุด	๒. ภาวะของบุคคลผู้เข้าสู่นิพพานมีลักษณะสงบอย่างยิ่ง เป็นสุขอย่างยิ่ง แต่เป็นความสุขสงบที่ปราศจากการยึดมั่นถือมั่น
๓. โลกแห่งแบบมีลักษณะเป็นจุดหมายของสรรพสิ่งกล่าวคือ การหลอมรวมกับความสมบูรณ์สูงสุด เช่น มนุษย์หลอมรวมกับความดีความสมบูรณ์ที่สุด	๓. นิพพาน มิใช่สถานที่เข้าไปรวมอยู่ด้วยกันของมนุษย์แต่เป็นสภาวะที่จิตรับรู้สรรพสิ่งตามความเป็นจริง (ตถตา) ด้วยปัญญา
๔. โลกแห่งแบบเป็นนิรันดร์ ไม่อยู่ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทั้งหลาย จึงเป็นอนิจจัง	๔. นิพพานไม่อยู่ในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงแต่เป็นอนัตตาเพราะไม่มีอุปาทานใด ๆ

๔. สรุป/ข้อเสนอแนะ

ความคิดทางปรัชญาที่สำคัญซึ่งเป็นแก่นความคิดของเพลโตก็คือเรื่อง “แบบ (Form) หรือ มโนคติ (Idea)” แบบ หมายถึง สภาพที่มีอยู่จริงดำรงอยู่จริงได้ด้วยตัวเองเป็นศูนย์รวมของแบบทุกชนิด เช่น แบบของความงาม แบบของความดี แบบของคนและสัตว์ เป็นต้น และข้อสำคัญแบบเป็นแม่แบบ แม่พิมพ์ของสรรพสิ่ง สิ่งเฉพาะทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ที่เราพบเห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ล้วนถ่ายแบบหรือถูกจำลองมาจากโลกแห่งแบบซึ่งอยู่เบื้องหลังโลกแห่งประสบการณ์ในฐานะเป็นสารัตถะหรือเป็นแก่นสาระสำคัญ

ดังนั้น มนุษย์ในทัศนะของเพลโตจึงมาจาก “แบบของมนุษย์” ซึ่งเป็นมนุษย์สากลอยู่ในโลกแห่งแบบเพลโตสรุปว่าเมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วมนุษย์ไม่มีความแตกต่างกันเพราะมี “ความเป็นมนุษย์” เหมือนกัน ความแตกต่างเป็นเรื่องปลีกย่อย ส่วนความแตกต่างทางร่างกายเป็นเพราะการถ่ายแบบของมนุษย์ได้ไม่สมบูรณ์จึงเกิดความบกพร่องในลักษณะของความพิกลพิการ

อย่างไรก็ตามแม้ว่ามนุษย์จะมีความแตกต่างทางกายภาพ แต่สิ่งสำคัญประจำตัวที่มนุษย์ควรจะมีเพลโตเรียกว่า “เหตุผลหรือปัญญา” เพราะเหตุผลหรือปัญญาจะทำให้มนุษย์เป็นคนดีมีคุณค่า ฉะนั้น เหตุผลหรือปัญญาจึงเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าความเป็นมนุษย์ เพลโตให้ความสำคัญกับเหตุผลหรือปัญญามากกว่าสิ่งอื่นๆ เนื่องจากเหตุผลมีความหมายครอบคลุมถึงคุณธรรมหรือความรู้ พุทธิปัญญาหรือปัญญาคุณสมบัติเหล่านี้จะทำให้เป็นคนดี คนดีตามทัศนะของเพลโตต้องประกอบด้วยปัญญา ความ

กล้าหาญ รู้จักประมาณ และมีความยุติธรรม การดำเนินชีวิตแบบนี้ส่งผลให้มนุษย์หยั่งเห็นสัจธรรมและเข้าถึงเป้าหมายสูงสุดได้

เป้าหมายสูงสุดที่มนุษย์ต้องก้าวไปให้ถึงในทัศนะของเพลโตคือการบรรลุสู่ “โลกแห่งแบบ” แต่เป็นแบบแห่งความดีและความสุขสูงสุด เพราะนั่นเป็นสัจธรรมอันคงมั่นนิรันดร์

สำหรับพุทธศาสนาอธิบายว่า มนุษย์มาจากพรหมชั้นอาภัสสระดังปรากฏในพระสูตรชื่อ “อัคคัณณสูตร” แต่เมื่อสาวลึกถึงต้นเค้าแห่งความเป็นมาของมนุษย์จะพบว่า พรหมชั้นอาภัสสระก็มาจากมนุษย์ตามระยะความเสื่อมและความเจริญของโลก

ความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ในทำนองสูง ๆ (เป็นพรหม) ต่ำ ๆ (เป็นมนุษย์) ล้วนเกิดจากจริยธรรมของปัจเจกบุคคล หรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ ๓ ประการ ได้แก่ กิเลส กรรม และวิบาก ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นทั้งความดีและความชั่ว ดังนั้น มนุษย์จึงตกอยู่ในวังวนของ “สังสารวัฏ” เรื่อยไปเพื่อให้มวลมนุษย์หลุดพ้นจากวงจรดังกล่าว พุทธศาสนาจึงเสนอว่า การกระทำของมนุษย์จะต้องตั้งอยู่บนฐานของ “ปัญญา” ซึ่งหมายถึงความรู้เท่าทันสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งเหล่านั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เกณฑ์ตัดสินคุณค่าของมนุษย์ในมุมมองของพุทธศาสนา คือ “ปัญญา” นั่นเอง ส่วนการที่จะบอกว่าคนดีเป็นอย่างไร พุทธศาสนาตอบว่า ต้องมีคุณธรรม ๓ ขั้นคือ ขั้นพื้นฐาน ขั้นกลาง และขั้นสูง

จริยธรรมทั้ง ๓ นี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดซึ่งพุทธศาสนาเรียกว่า “นิพพาน” เป็นสภาวะของจิตที่หลุดพ้นปราศจากความบีบคั้นกดดันของราคะ โทสะ และโมหะอย่างสิ้นเชิง

โลกแบบของเพลโตเป็นศูนย์รวมของแบบทั้งหลาย จุดที่น่าสนใจก็คือ โลกแบบมาจากที่ใด? เกิดจากการจำลองมาจากโลกแห่งแบบอีกครั้งหรือไม่? คำถามนี้ไม่มีบทสรุปเพราะการถ่ายแบบไม่มีที่สิ้นสุด ความสงสัยเช่นนี้เพลโตอธิบายว่าอย่างไร? หากวิธีอธิบายไม่สามารถทำความเข้าใจได้ แนวคิดทางปรัชญาเรื่องโลกแห่งแบบของเพลโตก็ถึงจุดติดตัน

แต่พุทธศาสนาจะไม่ประสบกับความยุ่งยากในการอธิบายความเป็นมาของมนุษย์ด้วยว่า พุทธศาสนาใช้ระบบการอธิบายแบบมีเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัย ดังพุทธพจน์ที่ว่า

อิมสมิ สติ อิทํ โหติ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี

อิมสสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ

เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อิมสมิ อสติ อิทํ น โหติ

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี

อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺชติ

เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับ

(บาลี ส.นิ. ๑๖/๔๑/๖๖.)

.....

รายการอ้างอิง

- กอร์เดอร์, โยสไตน์. (๒๕๕๒). *โลกของโซฟี* (สายพิน สุพุทธมงคล, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (๒๕๓๓). *ปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ* (พิมพ์ครั้งที่ ๗). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (๒๕๕๐). *จริยศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ ๗). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (๒๕๓๘). *ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๐). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ ๘). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (๒๕๓๗). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สยาม.
- พระราชวรณีย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (๒๕๒๕). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เพลโต. (๒๕๕๕). *เพลโตและปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม* (พินิจ รัตนกุล, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิน ดอกบัว. (๒๕๓๒). *ปวงปรัชญากรีก*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๐๐). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๖*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.
- _____. (๒๕๓๕ ก). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๑*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๕ ข). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๑๘*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๕ ค). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๐*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๕ ง). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๕*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (๒๕๓๕ จ). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๒๖*. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา. (ม.ป.ป.).

หนังสือประกอบคำบรรยาย ปรัชญา และศาสนา. กรุงเทพฯ: โครงการตำราภาควิชา
ปรัชญา และศาสนา

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๓๘). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
(พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

_____. (๒๕๕๐). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์.

วิทย์ วิศทเวทย์. (๒๕๓๘). จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม (พิมพ์ครั้งที่ ๘). กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์.

สิวลี ศิริไล. (๒๕๓๕). จริยศาสตร์สำหรับพยาบาล (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. Jayatilleke, K.N. (1972). *Ethics in Buddhist perspective*. Kandy,

Ceylon : Buddhist Publication Society.

.....